

U ovom broju možete pročitati:

- Preustroj federalne televizije: *Nacrt zakona o RTV Federacije BiH "na čekanju"*
- Analiza medijskog pokrivanja: *Prva nedjelja rata u susjedstvu*
- Mediji u susjednim zemljama (2): *Hrvatska - discipliniranje medija (1)*
- Godišnji izvještaj Komiteta za zaštitu novinara (CPJ)
- Vijesti

Novosti o medijima

Svake druge sedmice priprema
agencija SAFAX, Sarajevo
<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija

◆ Mediji u tranziciji

Broj 29, Serija I

Sarajevo, 05. april 1999.

Preustroj federalne televizije

Nacrt zakona o RTV Federacije BiH "na čekanju"

Usaglašavanje o Nacrtu federalnog zakona o RTV traje u vladi Federacije BiH već gotovo tri mjeseca. Tragajući za odgovorom na pitanje dokle se došlo sa rekonstrukcijom RTV BiH i kakva je sudbina pomenutog zakona, agencija Safax, iz izvora vlade Federacije BiH, saznaje da Nacrt zakona o RTV Federacije BiH ide na "prvo čitanje" u Parlament Federacije BiH. Nakon toga tekst će biti vraćen na doradu u Vladu Federacije BiH, a potom bi u formi prijedloga zakona trebao da bude usvojen u Parlamentu Federacije BiH. To je, dakle, procedura, koja vodi prema konačnom usvajanju ovog zakona. Međutim, veliko je pitanje kada će zasjedati parlament Federacije BiH, pa je Nacrt zakona trenutno na "čekanju".

Inače, nedavno je zasjedao i Upravni odbor RTV BiH na kojem je, uz prisustvo predstavnika međunarodne zajednice, bilo riječi o aktivnostima oko ukupne rekonstrukcije RTV BiH. Po riječima Ante Domazeta, predsjednika Upravnog odbora izražen je generalni stav i osjećanje da su aktivnosti oko rekonstrukcije ove kuće usporene i blokirane. Stoga je od međunarodne zajednice zatražena veća podrška, kako bi se ovi poslovi ubrzali. Kako piše Slobodna BiH, zamjenik Visokog predstavnika za medije Simon Haselock je izjavio "da se nada kako nedavni atentat na zamjenika ministra unutrašnjih poslova Jozu Leutara neće otežati uspostavu federalne televizije". Haselock je kritikovao i hrvatske i bošnjačke predstavnike koji sudjeluju u pregovorima oko ove televizije zbog nedovoljne spremnosti za dogovor.

Dok zakon o federalnoj televiziji čeka u vladi, Upravni odbor RTV BiH formirao je radne grupe koje će raditi na pripremi zakona o zajedničkoj državnoj RTV BiH i zakona o Javnoj korporaciji za prenos i emitovanje programa BiH.

Kada je riječ o uspostavi federalne RTV u Nezavisnoj komisiji za medije (IMC) saznajemo da je komisija, u skladu sa svojim mandatom, obavila svoj dio posla i pravno oslobodila frekvencijski prostor za rad federalne RTV, tako da ona, odmah po uspostavi, može da radi. Naime, IMC je već donijela odluku o prestanku reemitovanja programa HRT-a, jer je tim reemitovanjem "okupiran" prostor za emitovanje RTV Federacije BiH. Svih 29 predajnika, na koje pravo polažu i RTV BiH i Erotel, je pod nadzorom IMC-a. Međutim, kako smo saznali od portparola Komisije Zinaide Babović, HRT će prestati da emituje u BiH tek kada bude usvojen Zakon o federalnoj televiziji. Do tada se prema ovom stranom mediju neće poduzimati nikakve mjere.

(E.M.)

Analiza medijskog pokrivanja

Prva nedjelja rata u susjedstvu

Redakcijski kolegij *Novosti o medijima* najprije je namjeravao sačiniti jednu ad hoc analizu na bazi izvještavanja bh. medija – štampe, radija i televizije, tokom prvih 24 sata od otpočinjanja NATO udara na SR Jugoslaviju. Međutim, kako su dramatični događaji u neposrednom susjedstvu pristizali jedni druge, to smo bez puno dvoumljenja odustali od prvobitne varijante, te se odlučili za monitoring/analizu prve nedjelje medijskog pokrivanja vazdušnih udara po vojnim i strateškim ciljevima u Jugoslaviji (24 – 31. marta).

S obzirom na dinamiku izlaženja, ni ovaj servis neće odisati punom svježinom kad bude dostupan našim čitaocima, ali to i nije njegov primaran cilj. Poenta je na pružanju sumarne slike medijskog pokrivanja jednog nesvakidašnjeg i doista istorijskog događaja u našem susjedstvu. Ne treba ni isticati koliko se to tiče, ne samo naših neposrednih susjeda, već i cijelog regiona, pa i šire. Da je to tako, ubjedljivo potvrđuje gotovo 24 satni program vodećih svjetskih tv stanica posvećen udarima NATO alijanse na Jugoslaviju.

Nismo se držali čvrstog hronološkog reda, niti raspoređivanja "odgovornosti na ravne dijelove". Pažnju smo najprije fokusirali na prve sate i prve reakcije, kao višestruko indikativne i to prvenstveno televizije kao najmoćnijeg medija. U metodologiji istraživanja, izbora pristupa, načina prezentacije i drugih relevantnih modaliteta, uzdržavali smo se od komentara, dociranja, prozivki, naravoučenja i ostalih naglašeno subjektivnih sudova, ili, ukratko, od štetnog politizovanja. Ako ima elemenata osvrta, to je samo u mjeri pojašnjenja izložene faktografije koja nam je služila kao polazište. Vjerujemo da će ovakav pristup omogućiti prije svega

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**

Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail:

safax-mp@bih.net.ba

<http://www.mp-institut.com/>
**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**
Zahvaljujući donaciji Fonda Otvoreno društvo Soros Sarajevo domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

redakcijama i angažovanim novinarima, zainteresovanim medijskim institucijama, a nadasve široj javnosti, da stekne uvid u to kako su ovaj profesionalni izazov iskoristili novinari i kako su savladavali mnoge profesionalne zamke toliko karakteristične za ovu vrstu izvještavanja.

Od Krima do Kosova: mini geneza ratnog izvještavanja

Izvještavanje sa Krima (najprije rusko-turski rat, 1851., a onda su se na stranu Turaka stavili Englezi i Francuzi), smatra se pra-početkom modernog ratnog žurnalizma. Snažan pečat ratnom izvještavanju dala je anglo-saksonska škola novinarstva, uz napomenu kako su brojni američki novinari punu afirmaciju stekli upravo izvještavajući sa evropskih ratišta (Rid, Hemingvej, Sulzberger). Za razliku od medijskog pokrivanja korejskog ratišta, kad je vladala apsolutna saglasnost među američkim i uopšte zapadnim novinarima oko ratnih ciljeva, rat u Vijetnamu je predstavljao unekoliko prekretnicu, jer je ispoljena značajna nesaglasnost oko (ne)cjelishodnosti američkog uplitanja u rat u Vijetnamu. Medijsko pokrivanje rata na Foklandima/Malvinima bilo je praćeno uočljivim svrstavanjem novinara za jednu ili drugu stranu, dok će opet rat u Zalivu, tj. rat protiv Iraka, imati unisonu podršku zapadnih kolega.

Razumije se, građanski ratovi, *sui generis*, doživljavaju se na jedan dijametralno suprotan način, posebno među lokalnim novinarima i izvještačima. Koliko god se pozivalo na hladne glave, razboritost, mudrost, uzdržanost, te iznad svega, na profesionalizam, emocije su gotovo nezaobilazan pratilac izvještavanja, posebno domaćih novinara, sa domaćih (krvavih) arena. Tako je bilo u američkom građanskom ratu, u Rusiji 1917., u španskom građanskom ratu, a tako je bilo i u ratovima nakon raspada Jugoslavije 1991. godine, bez obzira koliko neki od njih bili generirani i stranom intervencijom.

Očito je da je karakter rata bitno profilisao i karakter ratnog izvještavanja. U tzv. jugoslovenskom slučaju na karakter izvještavanja bitno je uticalo to da li su novinari i mediji bili neposredni protagonisti rata, tj. da li su bili dio jedne strane u ratu, ili su, kao stranci, bili više ili manje nezavisni i nepristrasni izvještači. Dubina emocija u prvom slučaju se neminovno reflektovala na sadržaj i kvalitet žurnalizma. Više ili manje, takvo izvještavanje bilo je funkciji zvanične propagande, pa se zato od novinara u ratu nije moglo ni očekivati pridržavanje uobičajenih novinarskih standarda. Zato je u svakom ratnom sukobu za najširu javnost važna funkcija tzv. nezavisnih ili trećih izvora. Oni mogu znatno da relativizuju propagandno fokusirane izvještaje u ratu angažovanih novinara. Prisustvo nezavisnih posmatrača u modernim ratovima nije moguće isključiti, a teško je i onemogućiti i ometati, jer se elektronski mediji sada koriste novim tehnologijama.

Potisnute emocije, dominantna improvizacija

Prvi ovlaštan zaključak nakon obznanjivanja da je krenuo prvi talas vazdušnih udara, mogao bi biti kako su novinari, a prvenstveno voditelji u tv studijima, gotovo apsolutno potisnuli emocije i razumljive frustracije. Nije bilo euforije, likovanja i nekontrolisanih izljeva osjećanja, kao što se, objektivno govoreći, očekivalo. Naprotiv, bila je uočljiva jedna iskrena, nepatvorena ozbiljnost u izrazima njihovih lica i intonaciji njihovih glasova, jer su bili svjesni težine i složenosti trenutka. Gotovo sve tv kuće, (osim SRT), najviše RTV BiH, OBN i Studio 99, su u večernjim satima (srijeda, 24. mart), po potvrđivanju vijesti da su krenuli vazdušni napadi, uvele vanredan program, često se uključujući u izvještavanje svjetskih tv stanica - CNN, BBC, EuroNews i dr., ali su povremeno prenosile i dio izvještavanja Radio Televizije Srbije (RTS). Najavu jednog novog stila u domaćem tv i radio novinarstvu dala je dan uoči intervencije urednica emisije OKO 22 Studija 99, Ermina Gakić, sa, do tada, vjerovatno najpotpunijim tv pregledom situacije u kojoj su korišteni programi CNN-a, EuroNewsa, dopisnici iz Vašingtona,

Beograda, Podgorice, Skoplja i gosti u studiju. Prvi dan, a i oni kasnije, pokazali su da je većina sarajevskih elektronskih medija doživjela neku vrstu medijskog sazrijevanja u angažovanju različitih izvora informacija (što do sada nije bio slučaj), brzini reagovanja i u korišćenju različitih medijskih mogućnosti. Improvizacija se najuočljivije manifestovala u lošem simultanom prevodu.

Međutim, za razliku od Zalivskog rata, koji je predstavljao pravu medijsku revoluciju u načinu pokrivanja prostora/zbivanja, ovaj najnoviji karakteriše odsustvo autentičnih priloga sa mjesta vazdušnih udara. Ilustracije radi, u prva 24 sata izvještavanja, kod svih tv stanica, bilo domaćih ili svjetskih, dominirale su sekvence gašenja požara u naselju Klisa nadomak Novog Sada (Škola za obuku kadrova MUP-a), ili detalji iz baze u Avijanu i sa nekih od brodova u Mediteranu.

Nesporno je da su se vazdušni udari očekivali, tako da faktor iznenađenja ne može biti alibi za prekomjernu improvizaciju iskusnih svjetskih agencija u prvih 24 sata medijskog pokrivanja kosovske krize. Taj nedostatak djelimično su pokušavali da nadomjeste lokalni novinari, koji su u svojim izvještajima javljali što su mogli vidjeti ili čuti iz svog stana, redakcije ili nekog trećeg mjesta. Odsustvo direktnog prenosa, tj. autentične televizije sa neposredne ratne arene, u korist tzv. odložnog plasiranja vrlo skromnog televizijskog materijala, dijelom se objašnjava zabranom srbijanskih vlasti da ne dozvole snimanje sa lica mjesta i da protjeraju strane izvještače. (CNN se nakon nekoliko dana ponovo javio iz Beograda). Da podsjetimo, u vrijeme najžešćih udara po iračkom glavnom gradu, Sadam Husein je dozvolio Peteru Arnetu (CNN) da redovno izvještava i to iz najluksuznijeg bagdaskog hotela. Očito, zalivsku lekciju beogradske vlasti nisu naučile, mada su nakon prvobitnog protjerivanja stranih snimatelja i reportera, takvu odluku opozvale. Da su na terenu naročito na Kosovu mogli ostati strani novinari vjerovatno bi se smanjio efekat različitih vidova propagande i konfuzije na osnovu kontroverznih pa nekad i neutemeljenih informacija, koje su srbijansku i svjetsku javnost zapljusnule zadnjih dana (pogubljenja nekih kosovskih intelektualaca, vjerodostojnost susreta Ibrahima Rugove sa Miloševićem, konc logor na Prištinskom stadionu itd.).

Shvatajući da se kosovska kriza najmanje u pola BiH drugačije doživljava, međunarodna zajednica je odlučila da u startu osujeti svako ostrašćeno ili huškaško izvještavanje. Prva prozivka se odnosila na dvije državne televizije – SRT i RTV BiH i na jednu novinu – *Dnevni avaz*. Indikativni su razlozi prozivke, naročito u slučaju medija sa prostora bošnjačkog dijela Federacije. *Avaz* i RTVBiH su kritikovani radi upotrebe jezika u kvalifikaciji Slobodana Miloševića. TVBiH se ispričala narednu večer ("neiskustvo voditelja"), dok je *Avaz* dosta žustro reagovao. Da podsjetimo, u *Avazu* je bio sporan naslov: "Napokon bombe na balkanskog kasapina" (25. 03.). U odgovoru narednog dana, Kolegij lista podsjeća međunarodnu zajednicu kako je sporna sintagma "balkanski kasapin" izum američkih novinara (prvi ju je lansirao "Njujork tajms", op. Media Plan Institut), te da "ne može biti huškački, a još manje uvredljiv za bosanske Srbe". SRT je kritikovana što je koristila samo jedan izvor – jugoslovenski i to pretežno RTS, koji obiluje propagandom.

Inače, stiče se utisak da su međunarodni faktori, koji su davali upozorenja ovdašnjim medijima, na početku intervencije bili mnogo gorljiviji u insistiranju na izbalansiranom izvještavanju. Upravo u to vrijeme trajao je pokušaj Amerike da porukama sa najvišeg nivoa amortizuje negativne reakcije Srba, dok je za Slobodana Miloševića još bila otvorena telefonska linija putem koje je mogao spriječiti dalje napade.

Zatečeni mediji u Republici Srpskoj

Mada je vojna intervencija visila u vazduhu, čini se kako su mediji u Republici Srpskoj vjerovali da do intervencije ipak neće doći. Otuda su i bili zatečeni dramatičnim događajima. Ilustracije radi, *Glas srpski* je od četvrtka, 25. marta, imao u vrhu naslovne strane samo tzv.

antrfile preko tri stupca, sa nadnaslovom: "Posljednja vijest", sa naslovom: "Napadnuta Jugoslavija" i sa podnaslovom: "Kako je javio dopisnik Srne na Jugoslaviju je sinoć oko 20 časova počeo napad NATO alijanse po ciljevima jugoslovenske vojske, a jake detonacije čule su se oko Prištine, Beograda, Podgorice i Novog Sada". I to je bilo sve.

Sudeći po složenoj naslovnoj strani i tekstovima unutra, a još više po naslovima, *Dnevne nezavisne novine* od 25 marta su naslućivale šta se iza brda valja, ali nisu imale niti vijest da je započela vojna intervencija protiv Jugoslavije!

Dnevnik 2 SRT (24. 03.) je tek pri kraju emisije potvrdio nagađanja da su otpočeli vazdušni udari na Jugoslaviju. Kasnije je bilo uključivanja u program RTS, ali nikakvog specijalnog ili vanrednog programa nije bilo te večeri. Inače SRT na početku intervencije nije uvela vanredne ili specijalne emisije, što se takođe odnosi i na program Srpskog radija.

SRT nije prošla samo sa prozivkom da ne izvještava izbalansirano i da se priklonio samo beogradskoj propagandi, već je odmah nakon toga uslijedila oštra prepiska na relaciji: Vestendorp/Hejzlok (Visoki predstavnik i njegov zamjenik) – Kozomara (gen. direktor SRT). Sukus Vestendorpovog pisma je bio – izbalansirano izvještavanje, ili povlačenje podrške rekonstrukciji ove televizije. Hejzlokovo pismo od narednog dana je bilo još oštrije i eksplicitnije u zahtjevima: "Emitovati pun, nemontažiran blok BBC World Television News koji pokriva krizu na Kosovu u periodu između 18 i 22 časa, uz tačan prevod svih audio-materijala na lokalni jezik... Emitovati puno pokrivanje, po mogućnosti uživo, NATO brifinga sa tačnim, nemontažiranim prevodom, a ne njegov rezime ... ", stajalo je između ostalog u pismu. BBC je vjerovatno uzet kao uzor nepristrasnog izvještavanja.

Poenta Kozomarinog odgovora je ozbiljna sumnja u objektivnost medijskih monitora OHR. U tom smislu je predložio, kako kaže, objektivne posmatračke, da pregledaju sav materijal iz prethodnog perioda, tako da se ne dogodi da se od njih traži da emituju obraćanja građanima Srbije predsjednika Klintonu i državnog sekretara Madlen Olbrajt (kako je navodno Hejzlok zahtijevao), a oni su to već uradili prethodnog dana, u udarnom terminu u 19,30 časova.

Dio pasusa iz Kozomarinog pisma zaslužuje da se citira, jer na posredan način objašnjava dileme i frustracije novinara iz Republike Srpske:

"Način na koji se sada pokušava kanalisati istina, u tragičnom vremenu za Balkan i moj narod u cjelini, govori da su u dijelu razvijenog i demokratskog svijeta očigledno izgubljeni elementarni pojmovi o vremenu i prostoru i sopstvenom mjestu i ulozi u istoriji."

Kako god, prepiska je ipak urodila plodom. SRT je izdašnije počela da se poziva i na druge (zapadne) izvore, odnosno da prenosi njihove izvještaje. Ipak, sumaran zaključak ostaje o postojanju apsolutnog konsensusa u medijima Republike Srpske o kvalifikovanju napada NATO alijanse na Jugoslaviju. "Agresija" je zajednički nazivnik, ne samo medija nego i političara, te i građana Republike Srpske koje mediji predstavljaju u svojim anketama i snimcima demonstracija. Prema izvorima iz Nezavisne medijske komisije (IMC), "neke stanice će možda ostati i bez dozvola za emitovanje, jer su izvještavanjem o kosovskoj krizi narušavale medijski kodeks".

Zakret u medijima Federacije BiH

Sprječavanje humanitarne katastrofe na Kosovu je bio glavni predtekst NATO akcije u Jugoslaviji. Međutim, u medijima u bošnjačkom dijelu Federacije, ta komponenta je bila za izvjesno vrijeme potisnuta u drugi plan. Međutim alarmantne vijesti koje su počele stizati sa Kosova, posebno putem kosovskih izbjeglica, kao i brifinzi glavnih protagonista vojne akcije protiv Jugoslavije, iznova su aktuelizovali ovaj aspekt kosovske krize u medijima Federacije pod bošnjačkom vlašću. Obznanjene su zastrašujuće brojke o protjeranim licima, odnosno o

etničkom čišćenju Kosova, a dijelom i Sandžaka. Smjenjivale su se informacije od 100 do 250, pa čak i 500 hiljada protjeranih ili izbjeglih lica. Emocije i tenzije, za izvjesno vrijeme potisnute ili čak zapretane, opet su porasle. Izbjeglička drama postala je dominantna, naročito u specijalnim emisijama elektronskih medija. Za to vrijeme elektronski mediji u Republici Srpskoj gotovo da nisu spominjali ovu temu.

Voditelji emisija našli su se u dobro poznatim profesionalnim nedoumicama u otvorenim programima. U kontakt programu NTV 99 (29. i 30. 03.), voditelj je prekinuo nekoliko huškaško-pogromaških glasova, ali se ipak više takvih glasova probilo u eter. Ili, naizgled nemar ili nehat na TVBiH (30. 03.); jutarnji program: Larry King Live (CNN) razgovara sa Vladislavom Jovanovićem, ambasadorom Jugoslavije pri UN. Kad je ambasador počeo da objašnjava poziciju svoje zemlje, re-emitovanje je naprasno prekinuto u 8,43, da bi ustupilo mjesto TV shopu!?

Oslobođenje, koje je inače vrlo izdašno i profesionalno pratilo ove događaje, u broju od 30. 03. plasira komentar "Nato protiv gusala", iz pera svog vodećeg komentatora Gojka Berića, koji u tekstu striktno slijedi tezu koja s v e (podv. Media plan institut) Srbe stavlja u jednu ravan – pristalice Miloševića, koji robuju guslama, kosovskoj mitomaniji i sl. Podrobnije o štampanim medijima govorićemo na drugom mjestu ovog teksta.

Već smo pomenuli da je najveći broj informacija o humanitarnoj katastrofi i zločinima na Kosovu bio zasnovan na izjavama izbjeglih i prognanih, a ne na novinarskim izvorima i izvorima međunarodnih organizacija sa lica mjesta. Teško da postoji ratište ili krizno žarište u svijetu gdje je tako konsekvantno sprovedena odluka o povlačenju svih mogućih stranih posmatrača i predstavnika, u šta se izvrsno uklopila i odluka beogradskog režima da protjera strane novinare.

Huškaško informisanje ili pravo na stav?

Dok su elektronski mediji izbjegavali komentare, prepuštajući to uglavnom gledaocima i slušaocima, štampa je pri kraju prve nedjelje vojne intervencije prepuna sopstvenih komentara. To prije svega vrijedi za novine u bošnjačkom dijelu Federacije.

Ilustracije radi, *Ljiljan* (od 29. 03. do 05. 04.) je imao posebno dizajniranu naslovnu stranu sa dominantnim likom Miloševića u slomljenom ogledalu, uz krupan naslov: "Krvnikov kraj!". U uvodnom tekstu, zamjenik glavnog i odgovornog urednika Dževad Hodžić otvoreno odbacuje prva upozorenja OHR i IMC ("neće se tolerisati huškaško medijsko pokrivanje događaja na Kosovu"), te što je veoma interesantno, govori u ime svih **Bosanaca** (podv. Media plan institut.): "Bosanci ne samo da odobravaju i pozdravljaju bombardiranje vojnih ciljeva u SR Jugoslaviji, oni se raduju *krvnikovom* (italik dat u izvornom tekstu) kraju. Uvodnik se završava rečenicom: " Dakle, Bosanci se raduju ". Ovaj, a i neki drugi pominjani tekstovi, izazivaju najmanje dvije profesionalne dileme: (1) Da li ovdašnji mediji, zbog svoje specifične odgovornosti za uspjeh Dejtonskog sporazuma (stvaranja duha tolerancije i pomirenja), moraju biti izbalansirani i "skraćenog jezika" nego oni koji djeluju izvan ovog prostora. I (2), do kada zatvarati oči pred činjenicom da u BiH postoje bar dva, ako ne i tri formirana javna mišljenja, pa je u najmanju ruku netačno "da svi Bosanci isto misle". Naravno, ako pod Bosancima podrazumijevamo sve građane BiH.

U komentaru, u istom broju *Ljiljana*, jedan od urednika – Sejo Omeragić, varirajući temu Kosovskog mita i NATO udara, u pošprdan kontekst dovodi kultnu poemu Desanke Maksimović "Krvava bajka", čime nasrće na osjećanja, ne samo Srba, već i brojnih antifašista.

Novine u Republici Srpskoj u monitorisanom periodu nisu donosile komentare, ali su redakcijskom opremom (slaganje naslova tekstova izvještaja, agencijskih vijesti i sl.) sugerisale stav. Može se slobodno konstatovati kako su sročeni naslovi imali snagu komentara i da su bili na opštem fonu medijskih reakcija prisutnih u Srbiji. Evo samo nekih karakterističnih : "Sramni ožiljci bačenih bombi", "Ponos nam ne možete srušiti" (izvještaj sa protesta banjalučkih

srednjoškolaca i studenata), oba primjera iz dvobroja *Glas srpski* (27. i 28. mart). Ili, "Slobodarski duh je neuništiv" – izvještaj sa demonstracija u Trebinju, u *Dnevnim nezavisnim novinama* od 29. marta. U istim banjalučkim novinama od narednog dana je najava na naslovnoj strani: "NATO zavodi orvelovski strah", izjava Amfilohija Radovića, mitropolita crnogorsko-primorskog. Na istoj naslovnoj strani je i fotos beogradskih mališana u jednom od beogradskih skloništa. Ukratko, izneseni primjeri zorno ilustruju raspoloženje javnosti u Republici Srpskoj, ali i jasno profilisan i artikulisan stav tamošnjih medija, bilo etabliranih, bilo nezavisnih.

Slobodna BiH, koja nezvanično važi za hrvatski medij u BiH, je uglavnom informativno pratila događaje u istočnom susjedstvu.

U našem prošlogodišnjem monitoringu (*Novosti o medijima* br. 12, 10. avgust '98.), kako dnevni listovi prate kosovska zbivanja, sukus istraživanja smo izbacili u upečatljivom naslovu: "Kosovo kao lakmus papir". Ovakav zaključak je u međuvremenu ubjedljivo pojačan. Na primjeru Kosova se jasno reflektuje sva složenost i bremenitost bh. stvarnosti.

Ukratko, naš je zaključak - izvještavanje o Kosovu bilo je odraz duboko podijeljenog javnog mnjenja u BiH. Mediji u bošnjačkom dijelu Federacije BiH znali su iskoristiti bogatstvo izvora informacija, dok su se mediji u Republici Srpskoj oslonili samo na sopstvene izvore i izvore iz SR Jugoslavije.

(Media Plan Institut – Monitoring Centar)

Mediji u susjednim zemljama (2)

Hrvatska: discipliniranje medija (1)

"Novosti o medijima" su od prošlog broja počele da objavljuju seriju tekstova o medijskoj situaciji u susjednim zemljama smatrajući da se ni politička ni medijska problematika u tri nekadašnje centralne jugoslovenske republike ne može gledati potpuno izolovano. U prošlom broju smo objavili analizu medijskog stanja u Srbiji. Iako smo najavili da će u ovom broju biti predstavljena medijska slika Crne Gore, zbog aktuelne situacije u SR Jugoslaviji, naručeni tekst kasni. Stoga u dva nastavka objavljujemo tekst o medijskoj situaciji u Hrvatskoj našeg saradnika Ivice Jurića iz Splita.

Na tranzicijskom repu

Povratak izbjeglica i prognanika, izborni zakoni, mediji. Ili: mediji, izborni zakoni, povratak prognanika i izbjeglica. To su tri ključne točke koje se nalaze na svakom popisu kritičkih zamjerki koje međunarodni faktori redovito isporučuju Hrvatskoj, bez obzira da li se radi o Vijeću Evrope, Evropskoj komisiji, OESS-u, izvještaju State Departmenta... Stanje medijskih sloboda nalazi su u najužem krugu onoga što Hrvatsku dijeli od punih standarda demokratskog svijeta i što njene "demokratske granice" umjesto u srednjoevropsko okruženje, koje njena službena politika ističe kao svoj politički image, faktički približava samom rubu istočne Evrope ili čak centralnoazijskim prostorima. Tamo je, npr. guraju izvještaji i ocjene različitih međunarodnih organizacija koje procjenjuju stanje medijskih sloboda u svijetu poput Freedom Housa, International Prees Institute i sl., a u kojima su prosudbe medijskih sloboda u Hrvatskoj mnogo više slične Bjelorusiji, Azerbejdžanu, Kirgistanu ili Kazahstanu, koje obilježava

autoritarni tranzicijski sindrom, negoli Češkoj, Mađarskoj ili Poljskoj. U svakom slučaju, kada su mediji u pitanju, Hrvatska je na repu tranzicijskih zemalja.

Ako te ocjene (i usporedbe) i jesu u nekim elementima šablonizirane i neutemeljene, nema sumnje da im Hrvatska autoritarna politika za to daje mnogo razloga. Zaista, rijetke su zemlje gdje najviši državni moćnici poput predsjednika država sudski proganjaju novinare, gdje partijski kontrolirana državna televizija nema nikakvu konkurenciju na nacionalnom nivou, gdje je distributivna mreža tiskanih medija "privatizirana" na način da dovodi u pitanje opstanak najčitanijih nezavisnih dnevnika i tjednika, gdje je obavještajna služba pod sumnjom da prati i prisluškuje nepoćudne političare ali i - mnoge novinare ili pak da pojedine medije koristi kao ekspoziture za političke obračune.

Hrvatska nema Ministarstvo informiranja i ima relativno liberalan Zakon o informiranju (odnosno javnom priopćavanju kako se službeno zove) kojega su "blagoslovili" i eksperti Vijeća Evrope, ali to je samo fasada iza koje aktualni režim posjeduje (i primjenjuje) različite mehanizme sustavne opstrukcije i represije nad medijskim slobodama i razvojem nezavisnog i profesionalnog novinarstva. No pođimo redom.

Determinirani pluralizam

Pri Vladinom uredu za priopćavanje registrirano je nevjerovatnih 1620 tiskanih medija. Međutim, prema procjenama Vibora Božića iz tog Ureda, aktivno je svega stotinjak pisanih medija. Dnevnika u Hrvatskoj ima deset, tjednika je osam, dok su ostala izdanja dvotjedna, mjesečna ili povremena.

Među najznačajnijim tiskanim medijima *Vjesnik*, *Večernji list* i *Slobodna Dalmacija* su pod kontrolom države. *Vjesnik* i *Slobodna Dalmacija* i formalno, s obzirom na strukturu vlasništva, a *Večernji list* je u vlasništvu misterioznog Caritas Funda s Djevičanskih otoka. *Jutarnji list* je u privatnom vlasništvu, kao i *Novi list* i *Glas Istre* koji su u vlasništvu zaposlenih u tim novinama. Splitska *Slobodna Dalmacija* bila je u vlasništvu svojih novinara i grafičkih radnika do 1993. kada je skandaloznom državno - partijskom akcijom ta pretvorba poništena i list izručen HDZ-ovom tajkunu Miroslavu Kutli koji je ovaj, nekad izuzetno ugledan i profitabilan list, doveo do ruba propasti i na kraju ga morao vratiti državi. Za *Večernji list*, koji je najtiražniji dnevnik u zemlji ne zna se tko mu je zapravo vlasnik, pa se s pravom pretpostavlja da iza fantomske firme s Djevičanskih otoka stoji neka HDZ-ova filijala.

U Hrvatskoj djeluje i 25 regionalnih novina, 15 novina za ekonomiju i turizam, 29 biltena političkih i profesionalnih udruženja, 12 novina za kulturu i dizajn, 10 koje se bave informacijama o tehnologiji, 12 ženskih i obiteljskih listova, 14 listova specijaliziranih za sport, sedam koji se bave rockom i mladima, itd.

Državna Hrvatska televizija je jedina TV na nacionalnoj razini. Četiri televizije imaju koncesije za emitiranje na županijskoj razini, a šest ih je gradskih.

Na nacionalnoj razini emitiraju tri radijske stanice, a na županijskoj razini ih je 17. Prema podacima Vladina ureda za priopćavanje 80 radijskih stanica djeluje na gradskoj razini.

U Hrvatskoj djeluju tri novinske agencije: državna agencija HINA, nezavisna privatna agencija STINA i Informativna katolička agencija IKA.

No, u ovom nezanemarivom medijskom pluralizmu ipak dominantno mjesto zauzima Hrvatska radiotelevizija (HRT) koja u mnogočemu taj pluralizam i dovodi u pitanje. Gotovo svaka kritika medijske situacije u Hrvatskoj počinje (a mnoge i završavaju) s isticanjem neprihvatljivog statusa i uloge ovog najutjecajnijeg medija, kojega mnogi doživljavaju i ocjenjuju kao medijsku "Bastilju" aktualnog režima. Formalno javna, HRT je klasičan primjer državno - partijskog medijskog instrumenta, vrlo često u funkciji neprikrivene i otvorene

glorifikacije aktualne vlasti, s jedne strane, i sofisticiranog zataškavanja, odnosno prešućivanja ključnih političkih, gospodarskih i uopće društvenih problema, s druge strane. Ili pak ciljanim propagandnim komentarima u najudarnijim informativnim terminima najčešće se politički obračunava s kritičarima režima.

Bitka za medijsku "Bastilju"

O čemu je tu zapravo riječ najbolje pokazuju podaci iz istraživanja koje je naručilo Hrvatsko novinarsko društvo, financirala Evropska zajednica, a provela renomirana istraživačka agencija PULS Gallupovom metodom.

Istraživanje je potvrdilo da je hrvatska državna televizija najznačajniji izvor informacija. Oko 90 posto ispitanika se preko ovog medija informira o zbivanjima u Hrvatskoj, a za oko 74 posto to je ujedno i glavni izvor informacija. Drugi najčešći izvor informiranja su dnevne novine iz kojih informacije dobija 50 posto ispitanika, a istovremeno 40 posto ispitanika uopće ne čita novine.

Ova "ovisnost" o TV informacijama težište borbe oko medijskih sloboda u Hrvatskoj u velikoj mjeri i koncentrira upravo na TV.

Pod velikim pritiscima međunarodnih faktora, domaće oporbe i samih novinarskih krugova hrvatska politika je počela s "kozmetičkim" promjenama na nacionalnoj TV, koje bi trebale pokazati kako je se teži pretvoriti u doista javni nacionalni medij (novi zakon o HRT, dovođenje novog vodstva u nacionalnu TV kuću među kojima su bili i neki ugledni novinari profesionalci poput Mirka Galića, vraćanje u program nekih novinara koji su godinama bili na ledu i sl.). Ali, istovremeno je nastavljeno sa "čišćenjem" svega što ključne ciljeve političke instrumentalizacije glavnog nacionalnog medija dovodi u pitanje.

Primjenjuje se otvorena cenzura u nepoćudnim političkim TV emisijama (kao što je to politički magazin "Jedan plus jedan" koji je čak skidan s programa ili su pak prilozima izbacivani ili premontirani bez znanja urednika), smjenjuju se rijetki urednici čije su kritičke emisije dosegle veliku popularnost kod gledatelja (hrvatski novinar godine Ivo Lončar, koji je od poljoprivredne emisije "Plodovi zemlje" uspio napraviti jedan od gledanijih političkih TV-hitova), iz Uprave odlaze oni (Mirko Galić) koji se ne mogu pomiriti sa političkim pritiscima.

Izborna godina, odnosno približavanje izbora, ne daju velike nade da se značajnije promjene mogu očekivati. Dapače, bojazan od zaoštavanja potpune kontrole glavnog nacionalnog medija čini se realnijom. Najave o posebnim medijskim pravilima za predstojeće parlamentarne izbore, kojima bi bila uspostavljena kakva - takva ravnopravnost među političkim strankama, ako se i ostvare, vjerojatno će biti svedene na minimum. Vladajuća stranka će naći načina da obilno kompenzira medijske mrvice koje će dodijeliti oporbi, čak i ako bude prisiljena odbaciti dosadašnje metode kada su u udarnim, a navodno "zakupljenim" terminima emitirani višesatni predizborni skupovi HDZ i hrvatskog predsjednika Tuđmana.

Osim državnog radija nacionalne frekvencije imaju samo još Katolički radio i Otvoreni radio, a ovaj posljednji je isključivo zabavno-komercijalni, bez informativno-političkih emisija. Najslušaniji nezavisni radio je poznati Radio 101 u Zagrebu koji, iako lokalni, pokriva područje s oko milijun stanovnika i svojim programom predstavlja jedinu značajniju alternativu kontroliranim elektronskim medijima.

Elektronska alternativa - i lokalno je opasno

Drugi, ništa manje značajni blokirajući moment, kada su u pitanju šanse demokratizacije medijskog prostora u Hrvatskoj, sadržan je u činjenici da je vladajuća stranka odbacila

mogućnost da se jedan od tri kanala nacionalne televizije privatizira. Vladajući HDZ je kao svojevrsni surogat neprestanim zahtjevima da se omogući bar jedan nacionalni privatni kanal ponudila mogućnost da se raspiše koncesija za novi nacionalni kanal. Stručnjaci procjenjuju da bi cijena uvođenja tog četvrtog nacionalnog kanala bila oko 40 milijuna DEM što je u aktualnim hrvatskim ekonomskim okolnostima veliko ulaganje i s obzirom na vrlo neizvjesne uvjete komercijalizacije taj projekt teško će privući potencijalne ulagače. Ukupni medijski "kolač" u hrvatskim medijima procjenjuje se na oko 80 milijuna DEM što je npr. dvostruko manje od onoga u Mađarskoj.

Za sada je surogat alternativne nacionalne televizije pokušao kroz formiranje pulla izvjesnog broja lokalnih TV kuća i proizvodnju programa preko distributerske kuće "TV mreže" iza koje su financijski stali medijski tajkuni Ninoslav Pavić (Globus, Jutranji list) i Miroslav Kutle (Slobodna Dalmacija), ali je projekt zbog financijskih problema propao. Sada se radi na novom sličnom projektu - Europapress holding produkciji.

U elektronskom medijskom prostoru vladajuća partija u svojim rukama ima i moćne instrumente: Vijeće za telekomunikacije, koje odlučuje o dodjeli koncesija elektronskim medijima i Zakon o telekomunikacijama, kojima se reguliraju pretpostavke njihova rada.

Problemi s kojima se suočavaju lokalni i regionalni elektronski mediji najbolje ilustrira činjenica da je nedavno osnovana Nacionalna udruga (lokalnih) televizija (NUT) koja zahtijeva hitnu promjenu Zakona o telekomunikacijama. NUT traži izmjene odredbi zakona, koje privatnim stanicama zabranjuje udruživanje, pa zato ne mogu jeftinije proizvoditi i nabavljati programe, zatim snižavanje visokih cijena koncesija koje se uz to moraju plaćati godinu unaprijed, te ograničavanje marketinškog monopola HTV.

Uza sve to elektronsku lokalnu medijsku situaciju stalno obilježavaju "čistke" i blokade rada. U situaciji, kada su glavni nacionalni medijski kanali pod potpunom kontrolom vladajuće stranke, sve češći "incidenti" izbijaju na lokalnim TV i radijskim stanicama. Njihova orijentacija, da budu pluralističniji, da se otvore i opoziciji, i budu što kritičniji, čime pokušavaju (ponegdje i sve uspješnije) konkurirati nacionalnim medijskim kućama, završava često različitim oblicima "discipliniranja". Zato vladajuća stranka koristi različite mehanizme, od smjena urednika i direktora tih medija, tamo gdje kontrolira situaciju na lokalnom nivou, do pritisaka preko Financijske policije ili Ministarstva za promet i veze, koje direktno ili indirektno kontrolira frekvencije i koncesije, tamo gdje vladajuća stranka nema direktne vlasti na lokalnom nivou. Lista tih slučajeva je sve duža: Radio Labin, ATV Split, TV Marijan Split, Radio Ritam Šibenik, Radio Libertas Dubrovnik, TV Moslavina, Radio Vukovar, Radio 042 Varaždin...

(Nastaviće se)

Godišnji izvještaj Komiteta za zaštitu novinara (CPJ)

Ubijena 24 novinara

Prestižna američka nevladina organizacija sa sjedištem u Njujorku – Komitet za zaštitu novinara (CPJ), u svom najnovijem godišnjem izvještaju na 400 strana, naslovljen: "Napadi na štampu u 1998.", donosi iscrpan pregled stanja novinarskih sloboda u svijetu. Osim faktografije, izvještaj sadržava analize medijskih sloboda u 118 zemalja svijeta, zatim četiri specijalna priloga

i slučajeve 500 napada po raznom osnovu – ometanje, učutkivanje, samovoljno hapšenje, cenzurisanje i zakonske zloupotrebe.

Među državama gdje je registrovana prava eksplozija nasilja protiv novinara, zabilježene su Sijera Leone, Demokratska Republika Kongo, Jordan i SR Jugoslavija. Ove dvije posljednje naročito radi donošenja drakonskih zakona o štampi.

Kolumbija je zemlja najopasnijeg življenja po novinare. U posljednjih deset godina tamo su ubijena 43 novinara!

Apsolutni “šampion“ u tamničenju novinara u posljednjih pet godina je Turska. U tamošnjim zatvorima je u prošloj godini čamilo 27 novinara, u poređenju sa 29 u '97. Većina su žrtve vladine represije u vezi sa izvještavanjem o dugogodišnjoj pobuni Kurda u Turskoj.

Novi medijum – Internet, takođe je počeo da generiše žrtve, ne samo novinarske, već i slobode govora uopšte. Tako je u Kini uhapšena osoba koja je razmijenjivala e-mail poruke na disidentskom web site!

Zabrinjavajući je trend ekspanzija restriktivnih medijskih zakona, posebno u segmentu klevete i difamacije, što bitno ograničava slobodu štampe. Novinari se nalaze pred izborom: ili samo-cenzura ili odlazak u zatvor radi “usijanog” izvještavanja.

Pored konstatacije o 24 ubijena novinara u prošloj godini, knjiga sadrži i grafički prikaz više od 470 novinara ubijenih u zadnjih 10 godina, dat po zemljama i regionima.

U ovom najnovijem izvještaju BiH nije posebno apostrofirana. Zanimljiva je konstatacija data u predgovoru knjige, a vezana je uz sukobe u našem regionu, gdje se kaže kako je međunarodna zajednica više bila fokusirana na zaustavljanje sukoba, a na štetu artikulacije slobode štampe.

Novosti o medijima će u narednim brojevima prenijeti šire izvode iz ove knjige

V i j e s t i

Studij novinarstva u Mostaru

Centar za studije novinarstva Sveučilišta zapadnog dijela Mostara treba da se transformiše u četvorogodišnji fakultet i počne sa radom u sljedećoj akademskoj godini. Voditelj Centra, prof. dr Vladimir Laznibat je izjavio za *Slobodnu BiH* da će se budući novinari opredijeliti za poslove koji su najpotrebniji, te da će im biti omogućen diplomski rad iz užih struka kao što je radio, tv, štampa i ispitivanje javnog mišljenja. Kadar za budući fakultet je već osiguran.

Fakultetsko vijeće mostarskog Centra za studij novinarstva angažovano je i na formiranju Hrvatskog instituta za novinarstvo. Prema riječima profesora Laznibata, planirano je da Institut ima devet odjeljenja, koja će biti prvenstveno orijentisana na istraživanje javnih medija. Centar je pomoć dobio od Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Fakulteta političkih znanosti i hrvatskih studija u Zagrebu.

Osuda OHR-a

OHR je osudio napad na dvije tv ekipe iz Republike Srpske koji se dogodio u Banja Luci 25. marta. Ekipe su snimale nasilne demonstracije i proteste ispred diplomatskih predstavništva SAD i Velike Britanije. Obje ekipe je napala rulja naoružana noževima i drugim predmetima. Jedan kameraman je ozbiljnije ranjen, dok su drugi članovi zadobili lakše povrede.

U reagovanju OHR-a stoji da oni nikome ne osporavaju pravo na demonstracije i izražavanje mišljenja, ali da to treba da bude na miran i demokratski način.

OHR je uputio poziv lokalnoj policiji da istraži ovaj slučaj i da preduzme mjere protiv počinilaca.

Napad na ekipu TV Kiseljak

Ekipu TV Kiseljak su u Sarajevu napali pripadnici Udruženja šehida i poginulih boraca Kantona Sarajevo.

Naime, pomenuta ekipa je pokušala da snimi 22. marta prilog o deložaciji trenutnih stanara iz stana Mirka Bašića. Tom prilikom novinarku Branku Vrebac i snimatelja Pavla Čondrića zadržali su dva sata, te su ih pustili tek kada su im predali kasetu sa snimcima.

O incidentu su obavješteni IPTF, SFOR, IMC i druge međunarodne organizacije.

Nova radio-televizija

U već prebogatom medijskom prostoru BiH pojavila se još jedna rtv kuća. Ovaj put radi se o Bošnjačkoj radio televiziji pod nazivom "BRT Int" koja je već pustila svoj signal na 24 kanalu. Do formiranja je došlo fuzijom dvije ranije kuće, Bošnjačko-muslimanskog radija Hayat BiH i Bošnjačke televizije (čiji se početak emitovanja očekuje već dvije - tri godine).

Za sada ova tv prenosi satelitski program, a prema nezvaničnim informacijama sa programom bi trebali krenuti za 15 dana. U izjavi za sarajevsko *Oslobođenje*, Mahir Žiško, generalni direktor novoformirane rtv, kaže da će ovaj medij biti bošnjački orjentisan, te da im je namjera da formiraju redakcije informativnog, muzičkog, vjerskog, kulturnog i drugog programa. U početku će se emitovati 16 sati programa da bi kasnije prešli na program od 24 časa.

Osma generacija BBC škole novinarstva

Osma generacija polaznika BBC škole novinarstva promovisana je u Sarajevu 25. marta. Sedamnaest mladih novinara iz različitih bh. kuća završilo je program obuke koji obuhvata sve aspekte elektronskih medija.

Diplome je uručio direktor Nezavisne komisije za medije Krister Thelin i glavni i odgovorni urednik Soros Media Centra Boro Kontić.

Na pragu novog vijeka

← SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA! ← GLEDAJTE SVOJIM OČIMA! ← MISLITE SVOJOM GLAVOM!

Savjet Media plan Instituta:

Prof.dr Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr Lenart Šetinc (Ljubljana); Prof.dr Mario Plenković (Zagreb); mr Louis de la Ronciere (Paris); mr Aleksandar Todorović (Montreux); Prof. dr Slavo Kukić (Mostar); Prof.dr. Miroљjub Radojković (Beograd).